

Rosyjski rozejm – perspektywy konfliktu o Górski Karabach

Arkadiusz Legieć

Rozejm kończący zbrojną eskalację w Górskim Karabachu (GK) stanowi kapitulację Armenii i zakłada podział spornego terytorium na warunkach zwycięskiej strony azerskiej. Nie kończy jednak konfliktu ormiańsko-azerskiego, który ma charakter zarówno terytorialny, jak i etniczny. Rozejm jest sukcesem dyplomatycznym Rosji, która zmusiła obie strony do zaprzestania walk i wprowadziła do GK swoje wojska. UE i Polska mogą rozważyć zwiększenie pomocy humanitarnej dla poszkodowanych.

Postanowienia rozejmu. [9 listopada br. Armenia i Azerbejdżan, pod auspicjami Rosji, zawarły porozumienie kończące zbrojną eskalację w GK.](#) Na jego podstawie Azerbejdżan przejmie kontrolę nad ok. 75% terytoriów dotychczas kontrolowanych przez Ormian w GK. Składają się na nie tzw. pas bezpieczeństwa GK ([siedem azerskich obwodów, zajętych przez Ormian w trakcie wojny w latach 1992–1994, niebędących wcześniej częścią GK](#)) oraz południowa część GK, zajęta przez Azerbejdżan podczas ofensywy. Terytoria pasa bezpieczeństwa mają być przekazywane Azerbejdżanowi przez Armenię stopniowo do połowy grudnia br. Powrócą na nie osoby przesiedlone z nich w latach 90. ub.w. do Azerbejdżanu wskutek przegranej przez niego wówczas wojny (obecnie ok. 500 tys. osób). Azerbejdżan ma również uzyskać korytarz terytorialny łączący główną część jego terytorium z Nachiczewanem, pośrednio stanowiący lądowe połączenie z Turcją.

Armenia zachowa ok. 25% dotychczasowego terytorium GK, wraz z korytarzem lądowym, łączącym GK i Armenię. Status tych obszarów zostanie rozstrzygnięty w przyszłości zgodnie z zasadą integralności terytorialnej Azerbejdżanu, prawdopodobnie bez uwzględnienia prawa do samostanowienia Ormian w GK.

Gwarantem porozumienia są wojska rosyjskie (ok. 2 tys. żołnierzy), które zostały rozmieszczone w GK na okres pięciu lat, z możliwością przedłużenia na kolejne pięcioletnie okresy. Zostanie utworzone centrum ds. kontroli zawieszenia broni, z siedzibą prawdopodobnie w azerskim mieście Barda. W pracach centrum, obok Rosjan, będą brali udział również tureccy żołnierze.

Międzynarodowe znaczenie rozejmu. Rosja zwiększyła swoje wpływy na Kaukazie, ugruntowując pozycję jedyne go mediatora w konflikcie ormiańsko-azerskim mogącego efektywnie wpływać na obie jego strony. Nie udzieliła Armenii militarnego wsparcia w GK, ponieważ uniemożliwiłoby jej to dalsze pośredniczenie w konflikcie. Oficjalnie swoje niezaangażowanie w GK Rosja motywowała faktem, że zarówno dwustronne gwarancje bezpieczeństwa, jak i [wielostronne w ramach OUBZ](#), łączące oba państwa, ograniczają się do terytorium Armenii (z wyłączeniem GK). Dzięki warunkom rozejmu Rosja będzie miała jeszcze większe możliwości politycznego nacisku na Armenię i Azerbejdżan. Wojska rosyjskie gwarantują: funkcjonowanie korytarzy transportowych z Armenii do GK oraz z Azerbejdżanu do Nachiczewanu, bezpieczeństwo Ormian, którzy pozostaną na terytoriach GK pod kontrolą Armenii, a także bezpieczeństwo przejętych przez Azerbejdżan terytoriów, które będą odbudowywane i zasiedlane. Rosja podtrzymuje dwustronne gwarancje bezpieczeństwa dla samej Armenii.

Rozejm przewiduje udział Turcji w stabilizowaniu sytuacji w GK tylko w charakterze obserwatora, poprzez udział w pracach centrum ds. zawieszenia broni. W wyniku [bezprecedensowo silnego wsparcia na poziomie politycznym i wojskowym dla ofensywy Azerbejdżanu w GK](#) wzmocniła ona jednak swoje instrumenty polityki na Kaukazie wobec Rosji i Iranu. Długoterminowo wymusi to na Rosji konsultowanie z Turcją wszelkich inicjatyw w konflikcie ormiańsko-azerskim. Może to prowadzić do stworzenia przez Rosję i Turcję nowego formatu mediacji, w miejsce

BIULETYN PISM

zmarginalizowanej Grupy Mińskiej, a w konsekwencji – do dalszego osłabienia wpływów UE czy USA w regionie. Turcja, w zamian za zaangażowanie w konflikt w GK po stronie Azerbejdżanu, może uzyskać wsparcie azerbejdżańskich władz w ważnych dla niej obszarach polityki zagranicznej, jak rozmowy zjednoczeniowe na Cyprze, turecka polityka wobec [Syrii](#), [Libii](#) czy [wschodniej części basenu Morza Śródziemnego](#).

Dla państw sąsiednich zmiana status quo w GK jest zagrożeniem. Sukcesy militarne Azerbejdżanu wzniesają nastroje nacjonalistyczne wśród Azerów zamieszkujących północną część Iranu, a wzmocnienie wpływów Turcji na Kaukazie oraz przybliżenie rosyjskiej infrastruktury wojskowej stanowią wyzwanie dla bezpieczeństwa jego północnych granic. Gruzja, którą zamieszkują mniejszość ormiańska (2% populacji) i słabo zasymilowana mniejszość azerska (6%), postrzega to również jako zagrożenie dla swojej stabilności, np. z uwagi na ryzyko eskalacji napięć etnicznych azersko-ormiańskich na jej terytorium. Również dyslokacja rosyjskich żołnierzy w GK rodzi dla Gruzji zagrożenie w postaci zwiększonej rosyjskiej presji politycznej, np. wymuszania przez Rosję zgody Gruzji na tranzyt wojskowy przez jej terytorium.

Wnioski i perspektywy. Porozumienie kończące zbrojną eskalację w GK sankcjonuje sukces ofensywy militarnej Azerbejdżanu. Nie kończy jednak konfliktu ormiańsko-azerskiego, gdyż jego podstawą jest zarówno spór o przynależność GK, jak i uwarunkowania etniczne. Obie strony prawdopodobnie zintensyfikują spory prawne na arenie międzynarodowej dotyczące m.in. kwestii poszanowania ormiańskiego dziedzictwa kulturowego na terenach, które przeszły pod kontrolę Azerbejdżanu, czy też możliwych prób uzyskania przez Azerbejdżan odszkodowań za 26-letnią okupację ziem w GK przez Armenię. Możliwe będą także ograniczone eskalacje zbrojne na bezpośredniej granicy obu państw. Ofensywa militarna Azerbejdżanu spowodowała znaczne straty ludzkie po stronie ormiańskiej (ok. 3 tys. osób), co jeszcze bardziej zantagonizowało Ormian i Azerów i pogłębiło etniczny charakter konfliktu. W konsekwencji możliwe będą incydenty między mniejszościami ormiańską a azerską i turecką w innych państwach, takich jak Gruzja, Iran, Francja czy Polska.

Sukces Azerbejdżanu wzmacnia poparcie społeczne dla jego władz oraz [kanalizuje niezadowolenie społeczeństwa](#), związane zarówno z dotychczasowym, niekorzystnym dla Azerbejdżanu, status quo w konflikcie o GK, jak i z problemami gospodarczymi w kraju, [pogłębionymi przez pandemię COVID-19](#). Odbudowa i zagospodarowanie

odzyskanych terenów będą kluczowym elementem polityki wewnętrznej Azerbejdżanu i dają szansę na rozwiązanie problemu osób wewnętrznie przesiedlonych, które zasiedlą zdobyte terytoria.

Porozumienie jest kapitulacją Armenii, chociaż pozwala jej zachować kontrolę nad częścią GK, co prawdopodobnie byłoby niemożliwe w przypadku kontynuowania azerskiej ofensywy. Spotkało się z kontestacją ze strony ormiańskiego społeczeństwa, które nie było przygotowane na jakiegokolwiek ustępstwa w konflikcie, oraz opozycji politycznej wobec premiera Nikola Paszyniana. Politycy klanu karabaskiego, rządzącego Armenią w latach 1998–2018 i skonfliktowani z Paszynianem, spróbują wykorzystać tę sytuację do odsunięcia go od władzy i odbudowania swoich wpływów. Dążenie do odzyskania kontroli nad utraconymi terytoriami stanie się trwałym elementem armeńskiej polityki wewnętrznej i zagranicznej. Armenia nie będzie jednak w stanie zmienić nowego status quo w GK ze względu na przewagę militarną Azerbejdżanu oraz obecność rosyjskich żołnierzy w GK. Utrata terytoriów spowodowała również masową migrację ok. 100 tys. Ormian z GK do Armenii, co przełoży się na wzrost problemów socjalnych i spadek poziomu życia ludności. Brak wsparcia ze strony Rosji wzmocni antyrosyjskie nastroje wśród Ormian, jednak przewaga militarna Azerbejdżanu pogłębi uzależnienie Armenii wobec [rosyjskich gwarancji bezpieczeństwa](#).

UE i Polska mogą rozważyć zwiększenie pomocy humanitarnej dla osób cywilnych (np. za pośrednictwem Czerwonego Krzyża), które ucierpiały w wyniku eskalacji, lub osób przesiedlonych. W konsekwencji pogorszenia poziomu życia ludności możliwe jest nasilenie migracji z GK i Armenii do Polski i innych państw europejskich z mniejszością ormiańską.

Grupa Mińska OBWE przestała być główną formą zaangażowania międzynarodowego w proces pokojowy między Armenią a Azerbejdżanem i została zastąpiona mediacjami rosyjskimi, w porozumieniu z Turcją. Polska, podczas swojego przewodnictwa w OBWE w 2022 r., może zaproponować odnowienie mandatu Grupy Mińskiej oraz wzmocnienie kompetencji misji terenowej przedstawiciela przewodniczącego OBWE ds. konfliktu o GK (tę funkcję pełni Polak, Andrzej Kasprzyk). Przedstawiciel mógłby zostać zaangażowany w prace tworzonego centrum kontroli zawieszenia broni w GK, a jego kompetencje rozszerzone np. o kontrolę przestrzegania zawieszenia broni na bezpośredniej granicy obu państw, koordynację ich kontaktów roboczych, monitoring sytuacji praw człowieka i ochrony zabytków kultury w GK.

